

ДУА “Лагішынская сярэдняя школа”
Пінскага раёна

АСАБЛІВАСЦІ ГАВОРКІ
ВЁСКІ ТРАСЦЯНКА
ПІНСКАГА РАЁНА

Мэта: даследаваць асаблівасці гаворкі
жыхароў вёскі Трасцянка Пінскага раёна

Задачы:

- знайсці фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці ў мове жыхароў;
- сістэматызаваць і згрупаваць словы;
- скласці слоўнік дыялектызмаў, якія існуюць на тэрыторыі гэтай мясцовасці

Метады даследавання:

1. Вывучэнне літаратуры па тэме
2. Збор і запіс моўных матэрыялаў
3. Вылучэнне з моўнай плыні слоў з пэўнымі асаблівасцямі
4. Класіфікацыя слоў у залежнасці ад іх асаблівасцей

Крыніца для збору матэрыялу:

- гутаркі з мясцовымі карэннымі жыхарамі вёскі Трасцянка

Практычная каштоўнасць:

- вывучэнне моўнай сітуацыі ў розных рэгіёнах рэспублікі дазваляе больш глыбока спазнаць родную мову, палюбіць яе;
- выкарыстанне некаторых дыялектных слоў узбагачае літаратурную мову;
- лексіка гаворкі жыхароў яшчэ знойдзе свайго ўдзячнага чытача і дапаможа адчуць і перадаць своеасаблівасць менталітэту палешукоў, іх шчодрую і багатую душу, назіральнасць.

Адметныя рысы ў галіне фанетыкі:

- ужыванне гука [i] на месцы [э] (пісьня, сіно);
- цвёрдае вымаўленне ў дзеяслоўных формах на -ся (выспаўса, наплакаўса);
- ужыванне канцавога -ты ў інфінітыве (робыты, стояты);
- адсутнасць дзекання і цекання (дід, дытя, вітёр).

Супададзенне фанетычных рыс з гукавымі асаблівасцямі літаратурнай беларускай мовы:

- шыпячыя заўсёды зацвярдзелыя: [ч]ысто, [ч]эсно;
- рэгулярна праяўляецца цвёрдасць: ца[р]ыца, к[р]ычыць;
- оканне, г.зн. захаванне ненаціскных [о], [а]: высóк[о], к[о]ров[а], ху́т[о]р, д[о]ро́г[а],
- ! выключэнні: [ц']ю[ц']ік, ко[ц']еня, кіп[ц']юр.

Адрозненні

ў выніку міграцыйных уплываў і рухаў:

ПРЫМЕТА	МОВА СТАРАЖЫЛАЎ	МОВА ІНШЫХ НАСЕЛЬНІКАЎ
на месцы [e] выступаюць гукі [э], [і]	на ноз[э], на стол[э], см[э]л[э]йшы	на ноз[і], на стол[і], см[і]л[і]йшы
мяккае і цвёрдае вымаўленне перад галоснымі зычных [д], [т], [б], [п], [в], [м], [л], [н], [з], [с]	[д']і[в']і[т']іса, [п']і[т']і, пры [б']і[т']і	[д]ы[в]ы[т]ыса, [п]ы [т]ы, пры[б]ы[т]ы
захаванне гукі [ф] і спецыфічных гукаў у запазычаных словах	фунт, у куфры, форсыты	хунт, у кухры, хворсуха
адсутнасць/наяўнасць прыстаўных зычных перад [у], [о]	ухо, очы, онуча	вухо, вочы, гануча
мяккія губныя [м'], [п'], [в']/пасля губных з'яўляецца [j]	[м']асо, [п']ята, [в']ажэ	[мj']асо, [пj]ята, [вj]ажэ

Марфалагічныя асаблівасці ў мове жыхароў (праяўленне варыянтных марфалагічных з'яў)

назоўнікі мужчынскага роду ў М. скл.	-е	-і
	на столе ^е , у городе ^е	на столі ^і , у городі ^і
назоўнікі жаночага роду ў Д. і М. скл.	на воде ^е , по росе ^е	на воді ^і , по росі ^і
мн. лік, Р. скл.	-оў	-[yo]ў
	цукеркоў ^{оў} , блінцоў ^{оў}	цукерк[yo]ў ^ў , блінц[yo]ў ^ў
прыметнікі жаночага роду ў М. скл. пад націскам	-ой	-уй
	у старо ^{ой} , на колхозно ^й	у стару ^й , на колхозну ^й
дзеясловы ў інфінітыве	суфікс -ті	суфікс -ты
	ході ^{ті} , жаті ^{ті} , косі ^{ті}	ходы ^{ты} , жаты ^{ты} , косы ^{ты}

Агульныя марфалагічныя характарыстыкі:

- зваротныя дзеясловы заўсёды выступаюць з часціцай **-са**:
россохла**са**, загоіў**са**, обраті**са**, наісты**са**;
- ужыванне **злітнай** сінтэтычнай **формы будучага часу**:
робі́тиму (робытыму), жаті́меш (жатымэш), косі́тме
(косытымэ);
- ужыванне форм загаднага ладу дзеяслова 1-й асобы мн.
ліку з **канчаткам –мо**: собірай**мо**са, посе́ді**мо** - збырай**мо**са,
посыды**мо**;
- ужыванне форм загаднага ладу дзеяслова
2-й асобы адз. і мн. ліку з **часціцай -но**: дай-**но**, скажы-**но**,
посе́ді-**но** (посыды-**но**), прышлі́те-**но** (прышлі́тэ-**но**).

Лексіка гаворкі в. Трасцянка

РАЗНАСТАЙНАЯ ТЭМАТЫКА (СЯРОД НАЗОЎНІКАЎ)	ПРЫКЛАДЫ
вопратка і яе дэталі	пасок «рэмень»
прадукты харчавання	кв́ашэліна «халадзец»
посуд і іншыя ёмістасці	бу́йка «драўляная ёмістасць для збівання масла»
прадметы хатняга ўжытку	ходнікі «палавікі»
пабудовы і іх частка	шуп́ка «дрывотня»
печ і яе дэталі	грубка, комінок
мэбля і яе дэталі	прыступок «прыскрынак»
назвы некаторых раслін	лохачы «дурніцы»

Лексіка гаворкі в. Трасцянка

ДЗЕЯСЛОЎНАЯ ЛЕКСІКА	ПРЫКЛАДЫ
дзеясловы з агульным значэннем:	
маўлення	рэмзаты «незадаволена бурчаць»
думкі	мэрговаты «абдумана прымервацца»
фізічнага стану	схромытыса «пакалечыцца, упаўшы»
паводзін	збыдковаты «крыўдзіць каго-небудзь»

Лексіка гаворкі в. Трасцянка

САМАБЫТНЫЯ ПРЫМЕТНІКІ	ПРЫСЛОЎІ І ВЫРАЗЫ ПРЫСЛОЎНАГА ХАРАКТАРУ
ВОЛОХАТЫ «кашлаты»	век «ніколі»
дарэмны «бясплатны»	загоруддем «па-за агародамі»
нічогі «дрэнны»	набосяка
	наранкі
	нішчэчком «патаемна»

СІНАНІМІКА Ў ГАВОРЦЫ

РАДЫ СІНОНІМАЎ СЯРОД НАЗОЎНІКАЎ	РАДЫ СІНОНІМАЎ СЯРОД ДЗЕЯСЛОВАЎ
<ul style="list-style-type: none">- магазін - крама – лаўка;- обрус – настульнік;- постцілка - радюжка і інш.	<ul style="list-style-type: none">-кошкатіса – кублятіса, шыбуршытыса «ўладкоўвацца зручней» і інш.

СЛОЎНІК ДЫЯЛЕКТЫЗМАЎ

ВІКО, ВІЧКО (памянш.). Драўляная планка, на якую абапіраецца адкрытая накрыўка ў скрыні (куфры). Постаў на вічко, бо як ляснэ, то бэз пальцоў останэсса.

ДРУПАЛО. Марудлівы, павольны (пра чалавека). Кулькі тэбэ можна ждаты?! Друпало, кошкаешса бэз конца, іды хучэй.

ЗАКАБЭЙ. Закутак у запечку. Пастаў вылкі ў закабэй.

ЗНЫМАТЫ СТОЛЮ. Гучна лаяцца, клясці, крычаць. От ужэ побраліса: нэхай іх убрыкнэ, шчо нэ нэділя, то столю знымають. І колі ўжэ гэто кончыцца?

НЭНАЖАНАЯ. Нечаканая (пра бяду). Нэнажаная бэда нэ выбэрае ўрэмне, а прыдэ колі ўздумае, і шчо хоч тогді робы.

СУВЯЗЬ З ПОЛЬСКИМИ ГАВОРКАМИ

УКРАЇНСЬКІ ГАВОРАКИ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ:

- мужчынскія і жаночыя імёны старажылаў (Домцё (Домця), Владэк, Стася) ;
- запазычанні: есёнка, ковадло, кошуля, пацыят;
- вымаўленне слоў з гукам [у] на месцы [о] пад націскам: бокуўка, горудчык, настульнік;
- утрыманне словаўтваральных элементаў (суфікс –ок): сподок, стулок, відёлок, пасок;
- націск на другім ад канца складзе: медні́ца, ходні́кі, учыте́лька, магазі́н.

ВЫСНОВА:

у жывой мове
маіх землякоў
захавалася
даволі цікавая
група слоў
з пэўнымі асаблівасцямі

**ДЗЯКУЮ
ЗА
ЎВАГУ!**